

บทที่ 8

การวิเคราะห์ความเสี่ยงทางการเกษตร

ในบทนี้กล่าวถึงความเสี่ยงภัยทางการเกษตร ประกอบด้วยความเสี่ยงภัยจากภัยแล้ง ความเสี่ยงจากปริมาณผลผลิตตกต่ำ ความเสี่ยงจากราคาผลผลิตตกต่ำ และภาวะความเสี่ยงภัยของเกษตรกรในพื้นที่ศึกษา นอกจากนี้ยังพิจารณาความเสี่ยงเป็นรายผลผลิต โดยจะพิจารณาจากค่าสัมประสิทธิ์ความแปรปรวนของราคาและปริมาณผลผลิตรายพืช ช่วงผลตอบแทนเหนือต้นทุนที่เป็นเงินสดต่ำสุดและสูงสุด ช่วงผลตอบแทนเหนือต้นทุนทั้งหมดต่ำสุดและสูงสุด โดยใช้ข้อมูลทุติยภูมิ

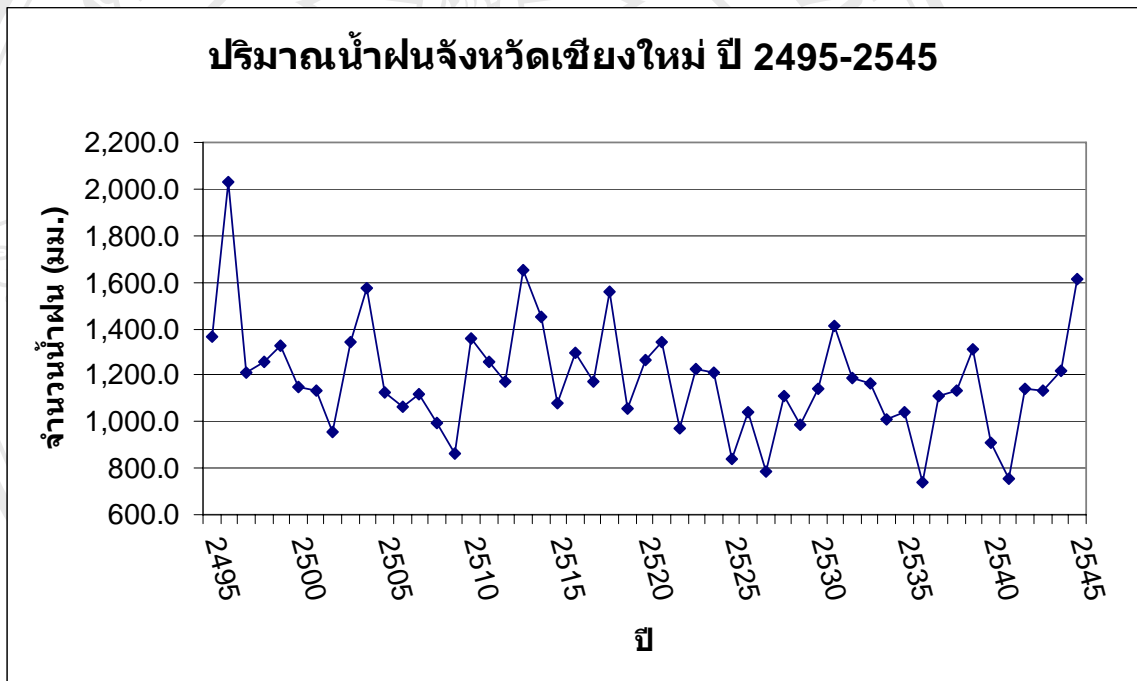
8.1 ความเสี่ยงภัยทางการเกษตร

ความเสี่ยงภัยในการเกษตรที่กล่าวถึงในนี้ได้ยกตัวอย่างความเสี่ยงภัยจากภัยแล้ง ความเสี่ยงจากปริมาณผลผลิตตกต่ำ ความเสี่ยงจากราคาผลผลิตตกต่ำ และภาวะความเสี่ยงดังกล่าวมาแล้วของเกษตรกรที่พบในพื้นที่ศึกษา เหตุผลที่ผู้วิจัยได้หยิบยกความเสี่ยงมาเพียง 3 ประเภท เนื่องจากข้อจำกัดทางด้านข้อมูลสถิติอ้างอิงที่ผู้วิจัยจะนำมาอธิบายและแจกแจงความเสี่ยงออกมาให้เห็นอย่างเป็นรูปธรรม ประกอบกับความเสี่ยงทั้ง 3 ประเภทนี้เป็นความเสี่ยงที่ยังคงเป็นปัญหาที่สำคัญสำหรับภาคเกษตรในปัจจุบัน

8.1.1 ความเสี่ยงจากภัยแล้งในจังหวัดเชียงใหม่

ในการศึกษานี้ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลสถิติย้อนหลัง 50 ปี เพื่อดูความถี่ ความรุนแรง และช่วงที่เกิดภัยธรรมชาติ แต่เนื่องจากข้อมูลทางสถิติมีอยู่อย่างจำกัด จึงได้เพียงข้อมูลข้อมูลปริมาณน้ำฝนและข้อมูลจำนวนวันที่ฝนตก เพื่อนำมาพิจารณาความเสี่ยงในเรื่องของภัยแล้ง ข้อมูลจากกราฟที่ 8.1 เป็นข้อมูลปริมาณน้ำฝนของจังหวัดเชียงใหม่ในช่วง ปี 2495-2545 พบว่า ปริมาณน้ำฝนของจังหวัดเชียงใหม่มีแนวโน้มลดลงในระยะยาว และมีความแปรปรวนค่อนข้างมาก ค่าเฉลี่ยของปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยในช่วง 50 ปีย้อนหลัง เท่ากับ 1,183.1 มิลลิเมตรต่อปี ดังนั้นผู้วิจัยจะถือว่าในปีที่มีค่าปริมาณน้ำฝนต่ำกว่าค่าเฉลี่ย เป็นปีที่เกิดภัยแล้งขึ้นในจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งพบว่า มีจำนวน 29 ปี ที่มีปริมาณฝนต่ำกว่าค่าเฉลี่ย คิดเป็นร้อยละ 56.9 ของปีสถิติย้อนหลัง ในระบบการผลิตที่มีการปลูกข้าวเป็นพืชหลักมีความ

ต้องการปริมาณน้ำฝนขั้นต่ำ 800 มิลลิเมตรต่อปี (พันซ์, 2547) ซึ่งจากข้อมูลพบว่า มีจำนวน 3 ปีที่ปริมาณน้ำฝนต่ำกว่าความต้องการน้ำขั้นต่ำของการปลูกข้าว ถือว่าเป็นปีที่เกิดภาวะภัยแล้งที่รุนแรงเนื่องจากเกษตรกรไม่สามารถปลูกข้าวซึ่งเป็นอาหารหลักของครัวเรือนได้และจะมีผลกระทบต่อเกษตรกรเป็นอย่างมาก ได้แก่ ปี 2527 2536 2541 จากสถิตินี้แสดงให้เห็นว่าช่วงระยะเวลารอบที่จะเกิดภัยแล้งรุนแรงในเชียงใหม่ ได้ลดลงจาก 10 ปีเกิดขึ้น 1 ครั้ง เป็น 5 ปี เกิดขึ้น 1 ครั้ง นอกจากนี้จากค่าสถิติยังพบว่า ช่วงปีที่กว้างที่สุดที่มีปริมาณน้ำฝนต่ำกว่าค่าเฉลี่ยหรือเกิดภัยแล้งต่อเนื่องยาวนานที่สุดในช่วงปี 2533-2538 เป็นเวลาถึง 6 ปี

รูปที่ 8.1 ปริมาณน้ำฝนของจังหวัดเชียงใหม่ในช่วงปี 2495-2545

ที่มา: สำนักงานสถิติแห่งชาติ (2506-2547)

ในการศึกษาเรื่องฝนในประเทศไทยของ ปราณี (2532) ได้มีการศึกษาและคำนวณค่าฝนแล้ง โดยใช้ปริมาณฝนเพียงตัวแปรเดียว โดยวิธี Rainfall Deciles ของ W.G. Gibles และ J.V. Maher ซึ่งวิธีนี้นับว่าเหมาะสมและสามารถทำให้ทราบถึงลักษณะฝนแล้งในประเทศไทยในแต่ละปีได้ดีพอสมควร เป็นการคำนวณหาค่าดัชนีฝน (decile range) จากปริมาณฝนรายปี ณ ที่แห่งใดแห่งหนึ่ง

ซึ่งค่าดัชนีฝนที่คำนวณได้ในแต่ละปีจะสามารถบอกได้ว่ามีฝนดีหรือฝนแล้งอย่างไร ตามกำหนดเกณฑ์ดังนี้

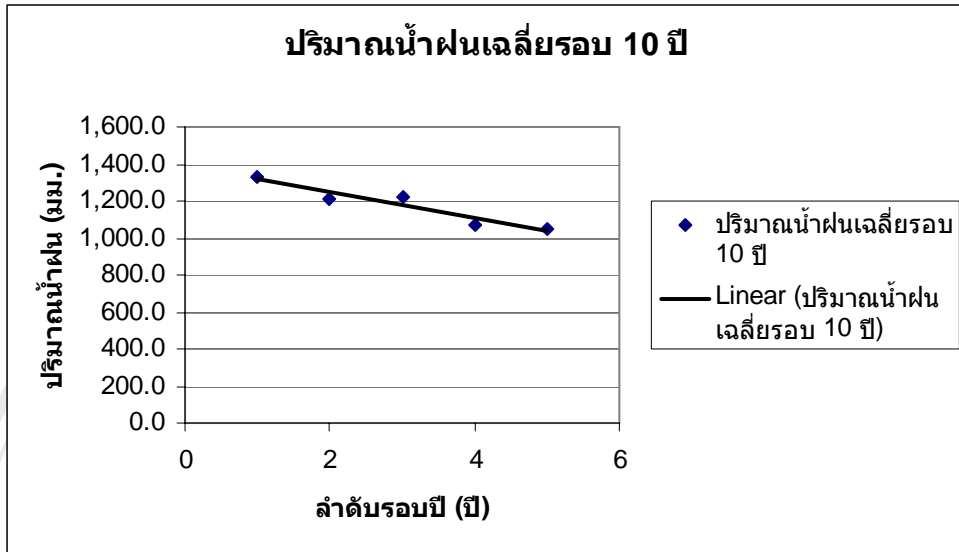
Decile range	1	ฝนแล้งจัด	ปริมาณฝนรายปีต่ำกว่าค่าปกติมากกว่า	25.0 %
	2	ฝนแล้ง	ปริมาณฝนรายปีต่ำกว่าค่าปกติมากกว่า	15.1-25.0 %
	3	ฝนค่อนข้างแล้ง	ปริมาณฝนรายปีต่ำกว่าค่าปกติมากกว่า	5.1-15.0 %
	4-7	ฝนปานกลาง	ปริมาณฝนรายปีสูงกว่าหรือต่ำกว่าค่าปกติไม่เกิน	5.0 %
	8	ฝนค่อนข้างดี	ปริมาณฝนรายปีสูงกว่าค่าปกติมากกว่า	5.1-15.0 %
	9	ฝนดี	ปริมาณฝนรายปีสูงกว่าค่าปกติมากกว่า	15.1-25.0 %
	10	ฝนดีมาก	ปริมาณฝนรายปีสูงกว่าค่าปกติมากกว่า	25.0 %

หากนำค่าสถิติน้ำฝนย้อนหลัง 50 ปีมาพิจารณาหาภาวะฝนแล้งตามวิธีการนี้ โดยค่าปกติคือ ค่าเฉลี่ยน้ำฝนย้อนหลัง 50 ปี เท่ากับ 1,183.1 มิลลิเมตรต่อปี แสดงได้ดังตารางที่ 8.1

ตารางที่ 8.1 ดัชนีฝนย้อนหลัง 50 ปีของจังหวัดเชียงใหม่ ช่วงปี 2495-2545

ดัชนีฝน	จำนวน (ปี)	ร้อยละ
ฝนแล้งจัด	5	10.0
ฝนแล้ง	5	10.0
ฝนค่อนข้างแล้ง	9	18.0
ฝนปานกลาง	15	30.0
ฝนค่อนข้างดี	9	18.0
ฝนดี	3	6.0
ฝนดีมาก	4	8.0
รวม	50	100.0

จากตารางที่ 8.1 พบว่า ส่วนใหญ่แล้วจังหวัดเชียงใหม่จะมีฝนอยู่ในเกณฑ์ปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 30 ปีที่เกษตรกรต้องเผชิญกับภาวะฝนแล้ง คิดเป็นร้อยละ 38.0 โดยเป็นปีที่ฝนแล้งจัด ร้อยละ 10.0 เป็นปีที่ฝนแล้ง ร้อยละ 10.0 และเป็นปีที่ค่อนข้างแล้ง ร้อยละ 18.0 ปีที่เกษตรกรเจอกับภาวะฝนที่ดี คิดเป็นร้อยละ 32.0 ถ้าพิจารณาในแง่ของความเสี่ยง ปีที่เกษตรกรมีความเสี่ยงคือ ปีที่มีฝนแล้งจัด ฝนแล้ง และค่อนข้างแล้ง คิดเป็น ร้อยละ 38.0 ปีที่เกษตรกรไม่ต้องเจอกับความเสี่ยงจากภัยแล้ง คิดเป็นร้อยละ 62.0 ซึ่งเป็นผลดีกับการผลิตทางเกษตรของจังหวัดเชียงใหม่

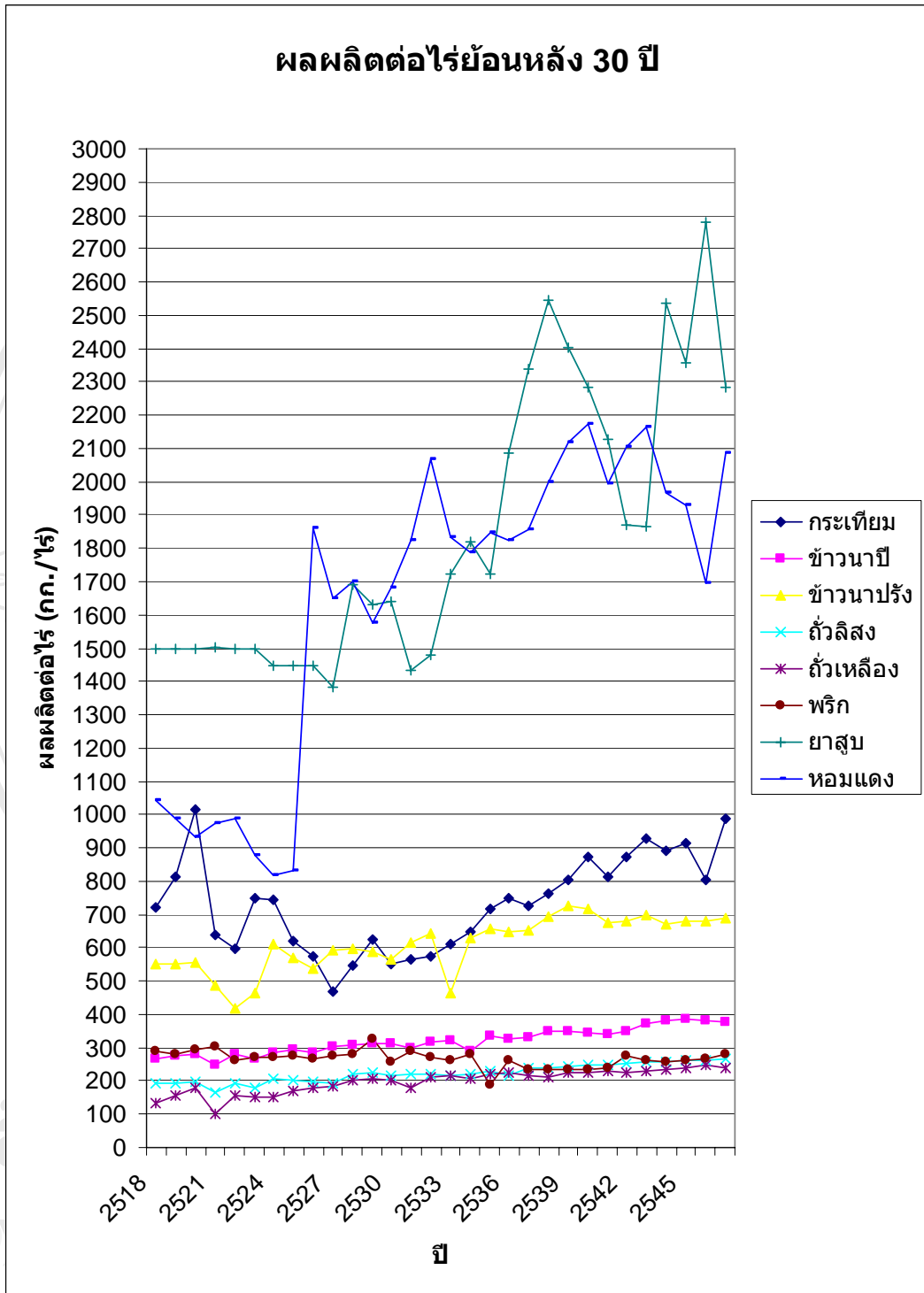

รูปที่ 8.2 แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงปริมาณน้ำฝนย้อนหลัง 50 ปี โดยพิจารณาจากค่าเฉลี่ยปริมาณน้ำฝน 10 ปี

อย่างไรก็ตามหากแบ่งข้อมูลปริมาณน้ำฝนย้อนหลัง 50 ปี ออกเป็นช่วง 10 ปี เพื่อหาค่าเฉลี่ยแล้วพิจารณาเส้นแนวโน้ม ดังแสดงในรูปที่ 8.2 พบว่า ปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยมีแนวโน้มลดลงเรื่อยๆ ซึ่งอาจจะเป็นสัญญาณที่จะบ่งบอกว่า ในอนาคตจังหวัดเชียงใหม่อาจจะต้องเผชิญกับปัญหาภัยแล้งอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังนั้นทางภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจะเร่งวางแผนนโยบายและมาตรการเพื่อรองรับกับปัญหาที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

8.1.2 ความเสี่ยงจากการผลิต

ในการพิจารณาความเสี่ยงจากการผลิตผู้วิจัยได้ใช้ปริมาณผลผลิตย้อนหลัง 30 ปี ในการอธิบายความเสี่ยงที่เกษตรกรมีโอกาสที่จะได้รับ ผู้วิจัยได้ยกตัวอย่างพืช 8 ชนิด ได้แก่ กระเทียม ข้าวนาปี ข้าวนาปรัง ถั่วลิสง ถั่วเหลือง พริก ยาสูบ และหอมแดง ซึ่งเป็นพืชเศรษฐกิจของจังหวัดเชียงใหม่ที่พบในพื้นที่ศึกษาและมีข้อมูลสถิติปริมาณผลผลิตต่อไร่อ้างอิงย้อนหลัง 30 ปี เพื่อให้สามารถเห็นถึงความถี่ ความรุนแรง และช่วงที่เกิดสถานการณ์ต่างๆ

รูปที่ 8.3 สถิติผลผลิตต่อไร่ย้อนหลัง 30 ปี

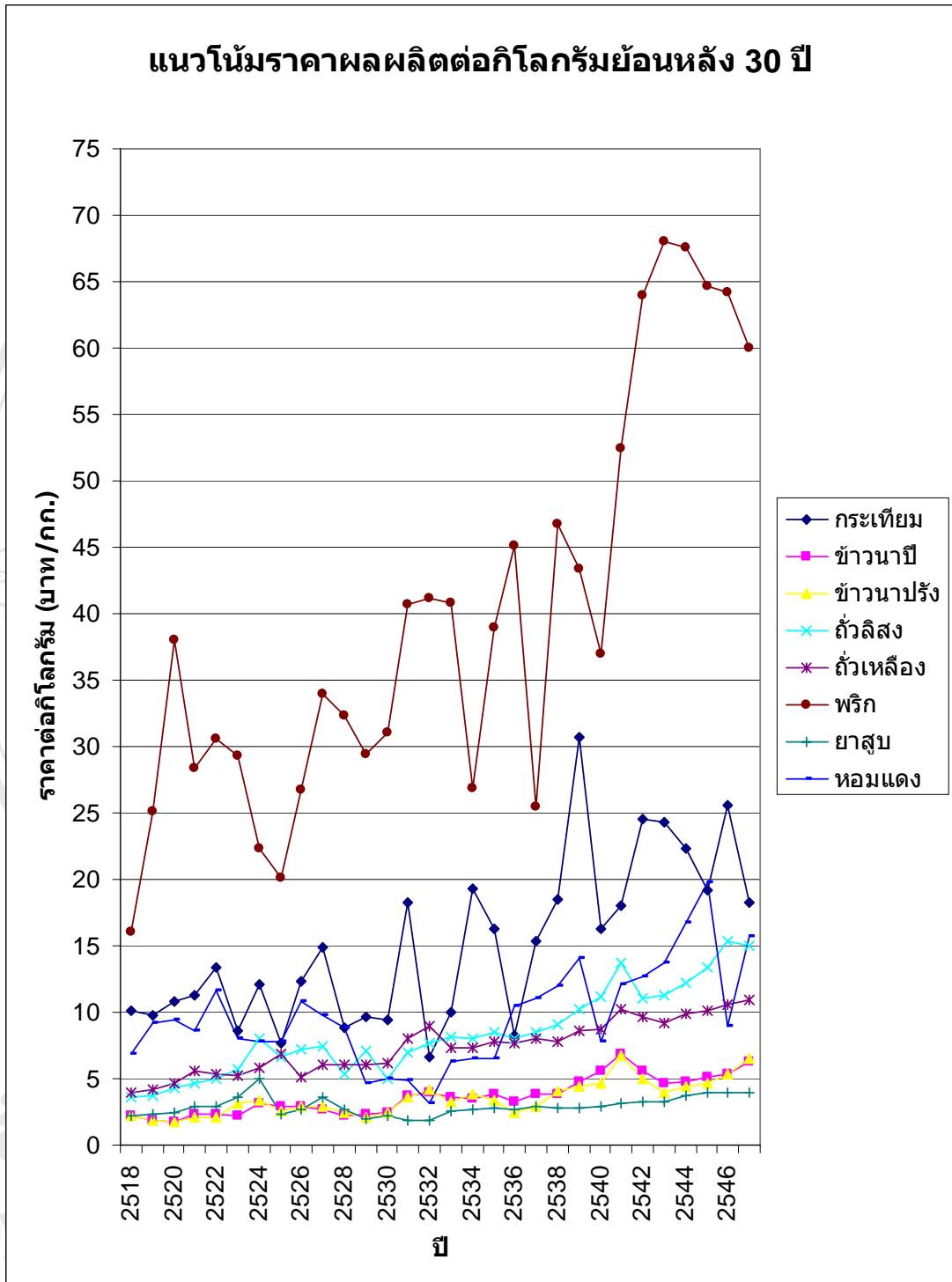
ที่มา: สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (2519-2547)

จากรูปที่ 8.3 ปริมาณผลผลิตของหอมแดงและยาสูบในรอบ 30 ปีย้อนหลังมีความผันผวนค่อนข้างมาก มีความรุนแรงมากกว่าพืชชนิดอื่นและเกิดขึ้นบ่อยครั้ง เกษตรกรที่เลือกปลูกหอมแดง

และยาสูบมีโอกาสที่จะเผชิญกับความเล็งค่อนข้างสูง ในส่วนของข้าวนาปรังและกระเทียมมีแนวโน้มว่าความผันผวนของปริมาณผลผลิตจะลดลง จากกราฟจะเห็นว่าในช่วงปี 2518-2530 มีความแปรปรวนค่อนข้างมากและเกิดขึ้นบ่อยครั้ง แต่หลังจากปี 2530 ความผันผวนของปริมาณผลผลิตกระเทียมและข้าวนาปรังเริ่มมีน้อยลงและปริมาณผลผลิตมีแนวโน้มที่เพิ่มขึ้น ทั้งนี้อาจจะเนื่องมาจากการพัฒนาทางด้านเทคโนโลยีการผลิตและการปรับปรุงพันธุ์พืช นอกจากนี้ยังพบว่าข้าวนาปี พริกและถั่วเหลืองเป็นพืชที่มีความแปรวนของผลผลิตต่ำกว่า หอมแดง ยาสูบ กระเทียม และข้าวนาปรัง เกษตรกรที่เลือกปลูกข้าวนาปี พริก และถั่วเหลืองมีโอกาสที่จะได้รับความเสี่ยงจากการผลิตน้อยกว่าเกษตรกรที่เลือกปลูกพืชชนิดอื่น ทั้งนี้ข้อมูลที่น่ามาแสดงเป็นข้อมูลเฉลี่ยโดยรวมทั้งประเทศ ดังนั้นข้อมูลโดยภาพรวมนี้อาจจะไม่สอดคล้องกับข้อมูลที่พบในพื้นที่ศึกษาที่มีความแตกต่างทางด้านกายภาพ ชีวภาพและปัจจัยอื่นๆ ที่แตกต่างกันไป ผู้วิจัยเพียงแต่นำมาแสดงให้เห็นความถี่ ความรุนแรงและแนวโน้มของปริมาณผลผลิตเป็นรายพืช

8.1.3 ความเสี่ยงจากการตลาด

ในการพิจารณาความเสี่ยงจากการตลาดผู้วิจัยได้ใช้ราคาผลผลิตย้อนหลัง 30 ปี ในการอธิบายถึงความเสี่ยงทางการตลาดที่เกษตรกรจะได้รับ ผู้วิจัยได้ยกตัวอย่างพืช 8 ชนิด ได้แก่ กระเทียม ข้าวนาปี ข้าวนาปรัง ถั่วลิสง ถั่วเหลือง พริก ยาสูบ และหอมแดง ซึ่งเป็นพืชเศรษฐกิจของจังหวัดเชียงใหม่ที่พบในพื้นที่ศึกษาและมีข้อมูลสถิติราคาผลผลิตต่อหน่วยอ้างอิงย้อนหลัง 30 ปี เพื่อให้สามารถเห็นถึงความถี่ ความรุนแรง และช่วงที่เกิดสถานการณ์ต่างๆ

รูปที่ 8.4 สถิติราคาผลผลิตต่อกิโลกรัมย้อนหลัง 30 ปี

ที่มา: สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (2519-2547)

จากรูปที่ 8.3 และรูปที่ 8.4 แสดงให้เห็นว่าราคาผลผลิตมีความผันผวนมากกว่าปริมาณผลผลิต นั่นหมายความว่าเกษตรกรมีโอกาสได้รับผลกระทบจากความเสถียรทางด้านราคาตลาด

มากกว่าความเสี่ยงทางด้านการผลิต ในรูปที่ 8.4 พริก กระเทียม หอมแดง มีความผันผวนของราคาค่อนข้างมากและมีความรุนแรงมากกว่า ถั่วลิสง ถั่วเหลือง ข้าวนาปี ข้าวนาปรังและยาสูบ ดังนั้นเกษตรกรที่เลือกปลูกพริก กระเทียมและหอมแดงน่าจะมีโอกาสที่จะได้รับความเสี่ยงจากราคาได้มากกว่าเกษตรกรที่เลือกปลูกถั่วลิสง ถั่วเหลือง ข้าวนาปี ข้าวนาปรังและยาสูบ โดยเฉพาะยาสูบ ข้าวนาปรังและข้าวนาปีที่แทบจะไม่มี ความผันผวนของราคาผลผลิต อย่างไรก็ตามรูปที่ 8.4 ก็แสดงให้เห็นว่าพริก กระเทียม หอมแดงมีความผันผวนของราคามากกว่าพืชอื่นก็จริง แต่ก็ได้รับราคาต่อหน่วยที่สูงกว่าพืชอื่นๆ ในขณะที่ข้าวนาปี ข้าวนาปรังและยาสูบมีความผันผวนของราคาน้อยกว่าพืชชนิดอื่นแต่เกษตรกรผู้ปลูกก็ได้รับราคาต่ำกว่า นั่นแสดงว่าเกษตรกรต้องเลือกที่จะเผชิญกับความเสี่ยงมากขึ้นหากต้องการปลูกพืชที่มีราคาต่อหน่วยที่สูงขึ้นนั่นเอง อย่างไรก็ตามไปแล้วในการอธิบายความเสี่ยงจากการผลิตว่าข้อมูลที่นำมาอธิบายเป็นข้อมูลเฉลี่ยรวมทั้งประเทศ ดังนั้นในแต่ละพื้นที่อาจจะมีผลการศึกษาที่ไม่สอดคล้องกับข้อมูลของรูปที่ 8.4 ก็เป็นไปได้

8.1.4 ความเสี่ยงของเกษตรกรในพื้นที่ศึกษา

ความเสี่ยงทางการเกษตรโดยหลักๆ แล้วจะเป็นความเสี่ยงที่ไม่สามารถควบคุมได้ ใน การศึกษานี้ได้จับประเด็นหลักๆ ของความเสี่ยงที่ได้จากการสำรวจมาพิจารณา ซึ่งประกอบด้วย ความเสี่ยงจากภัยธรรมชาติ ความเสี่ยงที่เกิดจากปริมาณผลผลิตตกต่ำและความเสี่ยงที่เกิดจากราคาผลผลิตตกต่ำ พบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่มีความเสี่ยงจากปริมาณผลผลิตตกต่ำมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 71.9 ของเกษตรกรทั้งหมด ความเสี่ยงที่เกิดจากภัยธรรมชาติและความเสี่ยงจากราคาผลผลิตตกต่ำพบในสัดส่วนรองลงมา คิดเป็น ร้อยละ 62.1 และ 41.2 ตามลำดับ (ตารางที่ 8.2) ความเสี่ยงที่เกิดขึ้นล้วนมีความเกี่ยวเนื่องกัน ภัยธรรมชาติต่างๆ สภาพภูมิอากาศ สภาพทางกายภาพ โรคและแมลงล้วนแต่มีผลกระทบต่อปริมาณผลผลิตที่เกษตรกรจะได้รับ ในปีที่ผลผลิตส่วนใหญ่เสียหายจากภัยธรรมชาติ มีโรคและแมลงระบาด ราคาที่เกษตรกรได้รับก็จะเพิ่มสูงขึ้น ปริมาณผลผลิตที่ออกสู่ตลาดก็จะส่งผลกระทบต่อราคาผลผลิตด้วยเช่นกัน

ตารางที่ 8.2 การจำแนกความเสี่ยงทางการเกษตร

ความเสี่ยง	จำนวนเกษตรกร (คน) (n=153)	ร้อยละของเกษตรกรทั้งหมด
ภัยธรรมชาติ	95	62.1
ปริมาณผลผลิตตกต่ำ	110	71.9
ราคาผลผลิตตกต่ำ	63	41.2

เมื่อแยกพิจารณาตามเขตนิเวศเกษตร ความเสี่ยงในตารางที่ 8.3 เป็นความเสี่ยงในพื้นที่เกษตรอาศัยน้ำฝนพบว่า เกษตรกรในพื้นที่เขตน้ำฝนต้องเผชิญกับความเสี่ยงที่เกิดจากภัยแล้งและปริมาณผลผลิตตกต่ำ. ในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกันคิดเป็นร้อยละ 92.3 และ 87.2 ของเกษตรกรในเขตน้ำฝน

ตารางที่ 8.3 การจำแนกความเสี่ยงทางการเกษตรในเขตเกษตรอาศัยน้ำฝน

ความเสี่ยง	จำนวนเกษตรกร (คน) (n=39)	ร้อยละของเกษตรกรในเขตน้ำฝน
ภัยธรรมชาติ	36	92.3
ปริมาณผลผลิตตกต่ำ	34	87.2
ราคาผลผลิตตกต่ำ	26	66.7

ในพื้นที่เขตชลประทาน ผลผลิตตกต่ำเป็นความเสี่ยงที่มีสัดส่วนสูงที่สุด คิดเป็นร้อยละ 66.7 ของเกษตรกรทั้งหมด เนื่องจากการระบาดของโรคและแมลง รongลงมาคือ ความเสี่ยงจากภัยธรรมชาติและราคาผลผลิตตกต่ำคิดเป็นร้อยละ 51.7 และ 32.5 ของเกษตรกรในเขตชลประทานตามลำดับ ดังแสดงในตารางที่ 8.4 ในปีที่มีปริมาณน้ำฝนมากหรือเกิดพายุจะเกิดน้ำท่วมบ่อยมากและในปีที่ปริมาณน้ำฝนน้อยก็จะมีปัญหาเรื่องขาดแคลนน้ำ ไม่มีการจ่ายน้ำให้เพียงพอต่อความต้องการใช้ของเกษตรกร เกิดปัญหาขัดแย้งอันเนื่องมาจากแย่งน้ำกันใช้

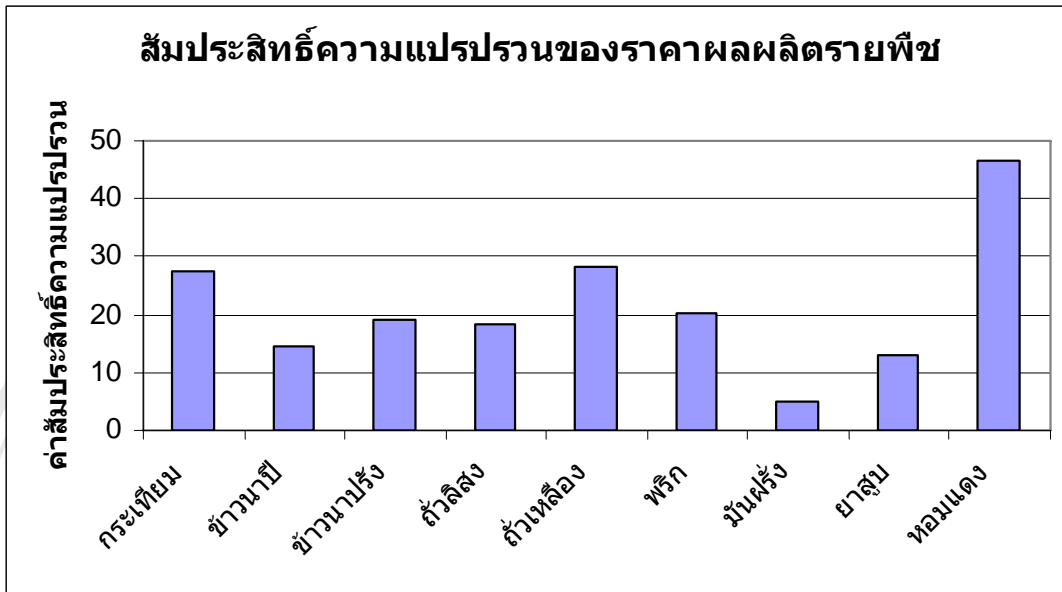
ตารางที่ 8.4 การจำแนกความเสี่ยงทางการเกษตรในเขตชลประทาน

ความเสี่ยง	จำนวนเกษตรกร (คน) (n=114)	ร้อยละของเกษตรกรในเขตชลประทาน
ภัยธรรมชาติ	59	51.7
ปริมาณผลผลิตตกต่ำ	76	66.7
ราคาผลผลิตตกต่ำ	37	32.5

8.2 สัมประสิทธิ์ความแปรปรวนของราคาและปริมาณผลผลิต

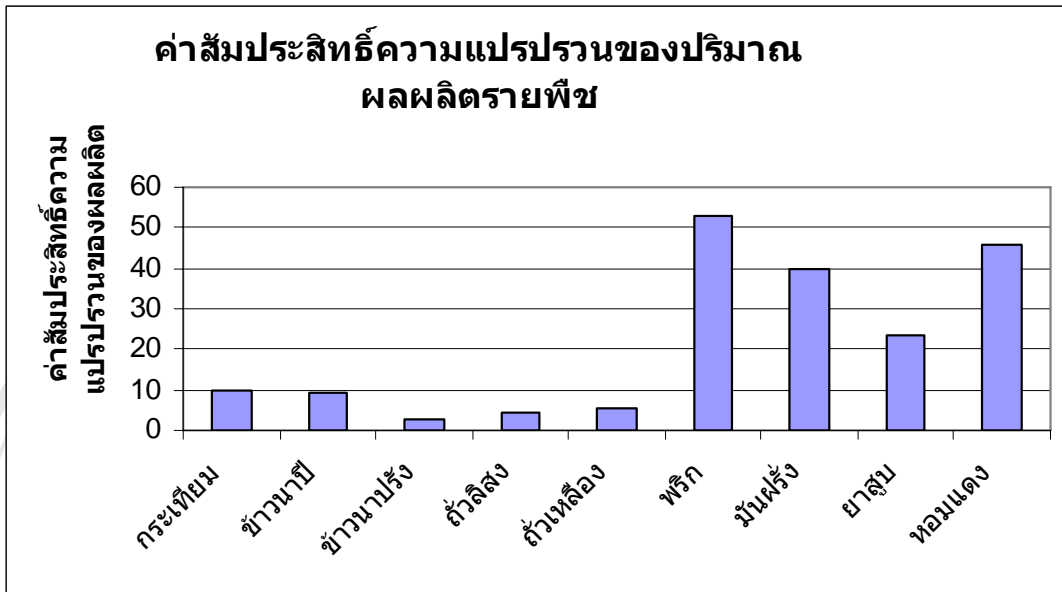
ความแปรปรวนของราคาผลผลิตและปริมาณผลผลิต โอกาสที่จะได้กำไรและขาดทุนจากการลงทุนของแต่ละพืช และความแตกต่างระหว่างผลตอบแทนสูงสุดและผลตอบแทนต่ำสุด จะเป็นตัวบ่งชี้ถึงความเสี่ยงที่เกษตรกรจะได้รับเป็นรายผลผลิต ซึ่งจะแสดงไว้ในรูปของกราฟเพื่อให้ง่ายและเกิดความชัดเจนในการเปรียบเทียบ ในส่วนการวิเคราะห์ความเสี่ยงรายพืชนี้ ได้ใช้ข้อมูลราคาผลผลิตต่อหน่วย ปริมาณผลผลิตต่อไร่ และข้อมูลต้นทุนการผลิตต่อไร่ที่ได้มาจากการสัมภาษณ์เกษตรกรในพื้นที่ ในส่วนของข้อมูลต้นทุนเกษตรกรจะตอบเฉพาะต้นทุนที่เป็นเงินสด เกษตรกรไม่ได้รวมต้นทุนที่ไม่เป็นเงินสด อาทิเช่น แรงงานตนเอง แรงงานแลกเปลี่ยน วัสดุคิบบจากในฟาร์มเข้าไปด้วย จึงทำให้ต้นทุนที่ได้จากเกษตรกรต่ำกว่าความเป็นจริง ผู้วิจัยจึงได้ประเมินเพิ่มเติมต้นทุนที่ไม่เป็นเงินสดเข้าไปในการวิเคราะห์ด้วย ดังนั้นในการวิเคราะห์ต้นทุนการผลิตจึงแยกออกเป็น 2 ส่วน ประกอบด้วยต้นทุนการผลิตที่เป็นเงินสดและต้นทุนการผลิตทั้งหมดซึ่งประกอบด้วยต้นทุนที่เป็นเงินสดและต้นทุนที่ไม่เป็นเงินสด

ในการพิจารณาความเสี่ยงเป็นรายพืชนี้ความแปรปรวนเป็นดัชนีตัวหนึ่งที่ผู้วิจัยใช้เป็นตัวแทนของความเสี่ยง แต่เนื่องจากความแตกต่างของข้อมูลระหว่างพืชทำให้เกิดช่วงที่ค่อนข้างกว้าง และมีมาตราที่แตกต่างกัน เมื่อนำมาเปรียบเทียบอาจทำให้เกิดความลำบากในการแสดงผลในรูปของกราฟ ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้ใช้ค่าสัมประสิทธิ์ความแปรปรวนแทนซึ่งก็คือการถ่วงน้ำหนักค่าความแปรปรวนด้วยค่าเฉลี่ยของข้อมูล โดยคำนวณจากค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานหารด้วยค่าเฉลี่ยคูณด้วยหนึ่งร้อย ค่าสัมประสิทธิ์ความแปรปรวนที่ได้จะเป็นค่าร้อยละ ทำให้สามารถเปรียบเทียบให้เห็นภาพที่ชัดเจนมากกว่า ค่าที่เท่ากับ 0 แสดงว่าข้อมูลนั้นไม่มีความแปรปรวนเลย ค่ายิ่งมากความแปรปรวนก็ยิ่งสูงตามไปด้วย

รูปที่ 8.5 ค่าสัมประสิทธิ์ความแปรปรวนของราคาผลผลิตรายพืช

ดังที่ได้กล่าวไว้แล้ว ค่าสัมประสิทธิ์ความแปรปรวนของราคาผลผลิตรายพืชจะเป็นค่าตัวหนึ่งที่คุณวิจัยใช้เป็นดัชนีชี้วัดความเสี่ยงทางการตลาด พืชที่มีความแปรปรวนมากย่อมมีความเสี่ยงทางการตลาดมากตามไปด้วย ในรูปที่ 8.5 เป็นกราฟแสดงค่าสัมประสิทธิ์ความแปรปรวนของราคาผลผลิตพืชต่างๆ แสดงให้เห็นว่ากระเทียมและพอมแดงมีความแปรปรวนของราคาสูงกว่าพืชอื่น เนื่องจากราคาของผลผลิตแปรปรวนไปตามความต้องการซื้อและความต้องการขายในตลาดเกษตรกรไม่สามารถคาดการณ์ได้ล่วงหน้าก่อนการลงมือเพาะปลูก เกษตรกรจึงมีความเสี่ยงทางการตลาดอันเกิดจากความแปรปรวนของราคาค่อนข้างมาก ยิ่งความแปรปรวนของราคายิ่งสูงเกษตรกรก็ยิ่งได้รับความเสี่ยงจากพืชนั้นมากตามไปด้วย นอกจากนี้เกษตรกรยังต้องเผชิญกับความไม่แน่นอนของแหล่งจำหน่ายผลผลิต ในขณะเดียวกันยาสูบและมันฝรั่งมีความแปรปรวนของราคาต่ำกว่าพืชอื่น เนื่องจากยาสูบและมันฝรั่งเป็นพืชที่เกษตรกรทำพันธสัญญากับบริษัท เกษตรกรจะได้รับราคาประกันจากบริษัท เกษตรกรมีแหล่งจำหน่ายผลผลิตที่แน่นอน ดังนั้นจึงทำให้เกษตรกรผู้ปลูกยาสูบและมันฝรั่งที่ทำพันธสัญญากับบริษัทมีความเสี่ยงทางการตลาดน้อยกว่าการปลูกพืชชนิดอื่น แต่กระบวนการผลิตและแผนการผลิตจะต้องขึ้นอยู่กับบริษัท ถ้าปราศจากการช่วยเหลือและการสนับสนุนจากบริษัทแล้ว เกษตรกรอาจจะไม่สามารถยื่นหัตถ์อยู่ได้ด้วยตัวของเกษตรกรเอง

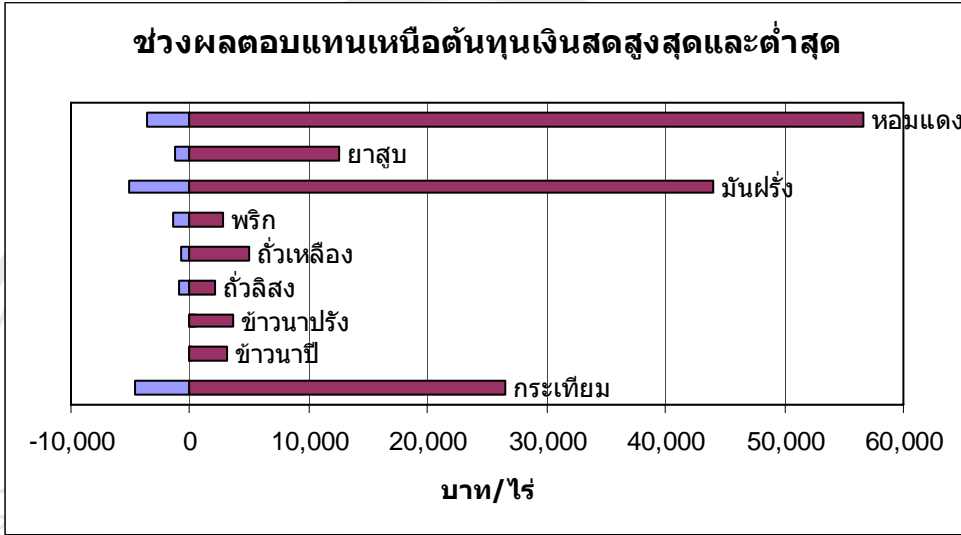

รูปที่ 8.6 ค่าสัมประสิทธิ์ความแปรปรวนของปริมาณผลผลิตเป็นรายพืช

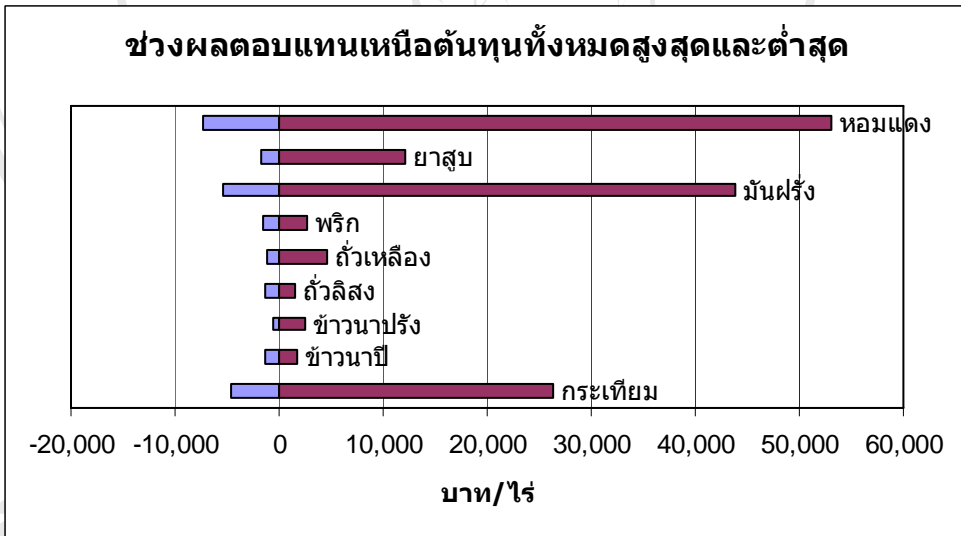
ค่าสัมประสิทธิ์ความแปรปรวนของปริมาณผลผลิตเป็นรายพืช ก็เป็นตัวบ่งชี้ถึงความเสี่ยงทางการผลิตของพืชต่างๆ พืชที่มีความแปรปรวนมากก็ย่อมมีความเสี่ยงทางการผลิตมากตามไปด้วย กราฟแท่งในรูปที่ 8.6 เป็นกราฟค่าสัมประสิทธิ์ความแปรปรวนของปริมาณผลผลิตแสดงให้เห็นว่ามันฝรั่งและยาสูบมีค่าสัมประสิทธิ์ความแปรปรวนของผลผลิตค่อนข้างสูง ถึงแม้ว่าจะมีความแปรปรวนของราคาที่ค่อนข้างต่ำ แสดงให้เห็นว่าการทำพันธสัญญาที่ไม่สามารถที่จะจัดการกับความเสี่ยงได้ทั้งหมด เกษตรกรจะต้องเลือกระหว่างความเสี่ยงทางการผลิตและการตลาด ถ้าต้องการหลีกเลี่ยงความเสี่ยงทางการตลาดก็ต้องเลือกที่จะเผชิญกับความเสี่ยงทางการผลิต แต่ก็อาจจะได้รับราคาที่สูงขึ้น ถ้าเกษตรกรเลือกที่จะหลีกเลี่ยงความเสี่ยงทางการผลิต เกษตรกรก็จะมีปริมาณผลผลิตที่ออกสู่ตลาดมากกว่า แต่อาจจะได้รับราคาที่ต่ำกว่า

ช่วงระหว่างผลตอบแทนเหนือต้นทุนสูงสุดและต่ำสุดทั้งของต้นทุนที่เป็นเงินสดและต้นทุนทั้งหมด จะเป็นตัวบ่งชี้ถึงความเสี่ยงโดยรวม เนื่องจากผลตอบแทนได้มาจากราคาผลผลิตคูณด้วยปริมาณผลผลิตหักออกด้วยต้นทุน ซึ่งจะได้รับผลจากความแปรปรวนของราคาและปริมาณผลผลิตโดยตรง ช่วงระหว่างผลตอบแทนสูงสุดและผลตอบแทนต่ำสุดจะแสดงให้เห็นถึงขอบเขตของความเสี่ยง ถ้ามีช่วงระหว่างผลตอบแทนสูงสุดและผลตอบแทนต่ำสุดที่ค่อนข้างกว้างหมายความว่าเกษตรกรมีความเสี่ยงสูงจากการลงทุนปลูกพืชชนิดนั้น ในขณะที่เดียวกันถ้าช่วงระหว่างผลตอบแทนสูงสุดและผลตอบแทนต่ำสุดค่อนข้างแคบ เกษตรกรมีความเสี่ยงค่อนข้างต่ำจากการลงทุนปลูกพืชชนิดนั้น ช่วงที่แคบหมายความว่าโอกาสที่จะได้ผลตอบแทนสูงสุดหรือต่ำสุด

ไม่แตกต่างกันมากจึงเสี่ยงน้อยกว่า ช่วงที่กว้างนั้นคือผลตอบแทนสูงสุดหรือต่ำสุดห่างกันมาก โอกาสที่จะได้ผลตอบแทนสูงสุดหรือต่ำสุดก็มากตามไปด้วยจึงมีความเสี่ยงมากกว่า

รูปที่ 8.7 ช่วงระหว่างผลตอบแทนเหนือต้นทุนเงินสดสูงสุดและต่ำสุด

รูปที่ 8.8 ช่วงระหว่างผลตอบแทนเหนือต้นทุนทั้งหมดสูงสุดและต่ำสุด

จากรูปที่ 8.7 และ 8.8 แสดงให้เห็นว่าหอมแดง มันฝรั่ง กระจ่างเทียมและยาสูบมีช่วงระหว่างผลตอบแทนเหนือต้นทุนต่ำสุดและสูงสุดค่อนข้างกว้าง ซึ่งหมายความว่าพืชเหล่านี้มีความเสี่ยงสูง ซึ่งสอดคล้องกับความแปรปรวนของผลผลิตและความแปรปรวนของราคา หอมแดงและกระจ่างเทียมมีความแปรปรวนของราคาค่อนข้างสูง ในขณะที่มันฝรั่งและยาสูบมีความแปรปรวนของผลผลิตค่อนข้างสูง ความแปรปรวนของราคาและผลผลิตมีผลกระทบต่อรายได้ในฟาร์มของเกษตรกร

การศึกษานี้ได้กล่าวถึงความเสี่ยง 3 ประการ นั่นคือ ความเสี่ยงจากภัยธรรมชาติ ความเสี่ยงจากการผลิตและความเสี่ยงจากการตลาด ในส่วนของความเสี่ยงจากภัยธรรมชาติได้ยกตัวอย่างของภัยแล้งมาอธิบาย จากการศึกษาพบว่าปริมาณน้ำฝนของจังหวัดเชียงใหม่มีแนวโน้มที่จะลดลงในระยะยาว มีความแปรปรวนค่อนข้างสูง และยังมีแนวโน้มที่จะเกิดภัยแล้งบ่อยขึ้น ในส่วนของความเสี่ยงจากการผลิตและการตลาด ซึ่งได้ยกตัวอย่างพืชเศรษฐกิจที่พบในพื้นที่ศึกษามา 8 ชนิด จากข้อมูลสถิติอ้างอิงย้อนหลัง 30 ปี พบว่า หอมแดงและยาสูบมีความเสี่ยงจากการผลิตสูงกว่าพืชอื่นๆ เนื่องจากมีความผันผวนของปริมาณผลผลิตค่อนข้างมาก มีความรุนแรงและเกิดขึ้นบ่อยครั้งกว่าพืชชนิดอื่นทำให้เกษตรกรมีโอกาสเผชิญความเสี่ยงสูง ในขณะที่ข้าวนาปี พริก และถั่วเหลืองมีความผันผวนของปริมาณผลผลิตน้อยกว่าทำให้เกษตรกรผู้ปลูกมีโอกาสที่จะได้รับความเสี่ยงจากการผลิตต่ำกว่าเกษตรกรที่เลือกปลูกพืชชนิดอื่น นอกจากนี้ในข้าวนาปีและกระเทียมซึ่งมีความผันผวนของปริมาณผลผลิตค่อนข้างมากในอดีต แต่เนื่องจากการพัฒนาทางด้านเทคโนโลยีการผลิตและการปรับปรุงพันธุ์พืชจึงทำให้ความผันผวนของปริมาณผลผลิตเริ่มมีน้อยลงและปริมาณผลผลิตมีแนวโน้มที่เพิ่มขึ้น

ในส่วนของความเสี่ยงจากการตลาดพบว่า พริก กระเทียมและหอมแดงมีความผันผวนของราคามากกว่าและรุนแรงกว่า ถั่วลิสง ถั่วเหลือง ข้าวนาปี ข้าวนาปรังและยาสูบ และถึงแม้ว่าพริก กระเทียมและหอมแดงจะมีความเสี่ยงที่สูงกว่า แต่พืชเหล่านี้ก็มีราคาต่อหน่วยที่สูงกว่าพืชอื่นๆ นั่นหมายความว่าเกษตรกรต้องเลือกที่จะเผชิญกับความเสียหายมากขึ้นหากต้องการปลูกพืชที่มีราคาต่อหน่วยที่สูงขึ้นนั่นเอง

นอกจากนี้ยังมีการศึกษาถึงความเสี่ยงทางการเกษตรที่พบในพื้นที่ศึกษา พบว่าเกษตรกรให้ความสำคัญกับความเสียหายจากการผลิตมากที่สุด เนื่องจากเกษตรกรมีความกังวลกับปัญหาปริมาณผลผลิตตกต่ำเป็นสัดส่วนที่มากที่สุด ปริมาณผลผลิตที่สามารถออกสู่ตลาดได้มากขึ้นนั้นแสดงว่าเกษตรกรมีโอกาสที่จะมีรายได้เพิ่มขึ้น และยังพบว่าเกษตรกรให้ความสำคัญกับปัญหาจากภัยธรรมชาติรองลงมา เนื่องจากโอกาสที่จะเกิดภัยธรรมชาติ อาทิเช่น น้ำท่วม ลูกเห็บตก มีโอกาสเกิดขึ้นน้อยมาก จะมีก็เพียงแต่ปัญหาภัยแล้งเท่านั้นที่สร้างปัญหาให้กับเกษตรกรค่อนข้างบ่อย หากเกิดขึ้นมานั้นหมายความว่าเกษตรกรจะมีผลผลิตที่ลดลงหรือไม่สามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตได้เลย แต่การพัฒนากระบวนการชลประทานทำให้สามารถบรรเทาปัญหาเหล่านี้ให้แก่เกษตรกรได้บางส่วน และในส่วนของความเสี่ยงจากการตลาดนั้น เกษตรกรได้ให้ความสำคัญน้อยที่สุด เนื่องจากเกษตรกรให้ความสำคัญกับปัญหาราคาผลผลิตตกต่ำเป็นสัดส่วนที่ต่ำมาก ทั้งๆ ที่จากการศึกษาความเสี่ยงภัยทางการเกษตรในหัวข้อความเสี่ยงจากการตลาดพบว่าความเสี่ยงจากการตลาดมีความรุนแรงมากกว่าความเสี่ยงจากการผลิต แต่เนื่องจากเกษตรกรในพื้นที่ศึกษาส่วนใหญ่เลือกปลูกพืชที่

มีความผันผวนของราคาค่อนข้างต่ำดังนั้นปัญหาการผลผลิตตกต่ำจึงไม่ใช่ปัญหาสำคัญของเกษตรกรในพื้นที่ศึกษา

จากการศึกษาความเสี่ยงเป็นรายผลผลิตในพื้นที่ศึกษาได้แบ่งออกเป็นความเสี่ยงจากการผลิต ความจากการตลาดและความเสี่ยงโดยรวม ในส่วนของความเสี่ยงจากการผลิตรายพืชที่พบในพื้นที่ศึกษาพบว่า พริกและหอมแดงเป็นพืชที่มีความเสี่ยงจากการผลิตมากที่สุด เนื่องจากจากการขาดแคลนแหล่งน้ำสำหรับการเกษตรในพื้นที่ ในขณะที่กระเทียม ข้าวนาปี ข้าวนาปรัง ถั่วลิสง และถั่วเหลืองมีความเสี่ยงจากการผลิตที่ต่ำกว่า และพบว่ามีกรปลูกในพื้นที่ค่อนข้างมาก แสดงว่าเกษตรกรต้องการที่จะหลีกเลี่ยงความเสี่ยงจากการผลิต

ในส่วนของความเสี่ยงจากการตลาดรายพืชที่พบในพื้นที่ศึกษาพบว่า กระเทียม หอมแดง และถั่วเหลืองมีความเสี่ยงจากการตลาดค่อนข้างสูง ในขณะที่มันฝรั่งและยาสูบมีความเสี่ยงที่ต่ำกว่า ทั้งนี้เนื่องมาจากมันฝรั่งและยาสูบเป็นพืชที่เกษตรกรบางส่วนทำการผลิตโดยทำพันธสัญญากับบริษัท มีแหล่งจำหน่ายและราคาที่บริษัทประกันไว้ให้จึงมีความเสี่ยงจากการตลาดต่ำกว่าพืชอื่นๆ ดังนั้นจากผลการศึกษาก็จะพบว่าในแต่ละพืชเกษตรกรไม่สามารถที่จะจัดการกับความเสี่ยงได้ทั้งหมด เกษตรกรจะต้องเลือกระหว่างความเสี่ยงทางด้านการผลิตและการตลาด ถ้าต้องการหลีกเลี่ยงความเสี่ยงทางด้านการตลาดก็ต้องเลือกที่จะเผชิญกับความเสี่ยงทางด้านการผลิต แต่ก็อาจจะได้รับราคาที่สูงขึ้น ถ้าเกษตรกรเลือกที่จะหลีกเลี่ยงความเสี่ยงทางด้านการผลิต เกษตรกรก็จะมียield ผลผลิตที่ออกสู่ตลาดมากกว่า แต่อาจจะได้รับราคาที่ต่ำกว่า

ในส่วนของความเสี่ยงโดยรวมที่พิจารณาจากช่วงของผลตอบแทนสูงสุดและต่ำสุดพบว่า เมื่อรวมความเสี่ยงทางด้านการผลิตและการตลาดเข้าด้วยกันแล้ว หอมแดง มันฝรั่ง และกระเทียมมีความเสี่ยงที่สูงกว่าพืชชนิดอื่น เกษตรกรก็มีโอกาสในการที่จะได้รับผลตอบแทนมากกว่าพืชอื่นๆ แต่ในขณะเดียวกันก็มีโอกาสที่จะขาดทุนสูงตามไปด้วยเช่นกัน